

Силабус на вибірккову навчальну дисципліну «Доктринальні проблеми міжнародного кримінального права»

Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий);

Галузь знань – D Бізнес адміністрування та право;

Спеціальність – D8 «Право»;

Освітньо-професійна програма – «Право»;

Кількість кредитів – 4;

Компонент освітньої програми: вибіркковий;

Мова викладання: українська.

Викладач: **Андрушко Андрій Васильович**, доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінально-правової політики, e-mail:
andriy.andrushko@uzhnu.edu.ua

Опис дисципліни

1. Актуальність курсу

Навчальна дисципліна «Доктринальні проблеми міжнародного кримінального права» є важливою складовою професійної підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю «Право», оскільки міжнародне кримінальне право є одним із найбільш динамічних напрямів сучасної юридичної науки та практики, спрямованим на забезпечення відповідальності за найбільш тяжкі злочини, що становлять предмет міжнародного занепокоєння.

Актуальність вивчення дисципліни особливо зумовлена сучасними викликами міжнародному правопорядку, збройними конфліктами, масовими порушеннями прав людини та необхідністю забезпечення відповідальності за міжнародні злочини. Для України особливого значення набувають питання притягнення до відповідальності за воєнні злочини, геноцид, злочини проти людяності та злочин агресії, а також проблеми взаємодії національних органів кримінальної юстиції з міжнародними судовими та квазісудовими інституціями.

Міжнародне кримінальне право сформувалося на перетині міжнародного публічного права, кримінального права, права прав людини та міжнародного гуманітарного права. Його доктринальна специфіка полягає у необхідності узгодження принципів індивідуальної кримінальної відповідальності з фундаментальними принципами міжнародного права, принципом суверенної рівності держав, юрисдикційними обмеженнями та гарантіями прав обвинувачених.

Особливого значення набуває дослідження доктринальних проблем, пов'язаних із визначенням міжнародних злочинів, їх об'єктивних і суб'єктивних елементів, інститутом співучасті, командною відповідальністю, юрисдикцією міжнародних кримінальних судів, принципом комплементарності та питаннями взаємодії міжнародного і національного кримінального права.

Важливим напрямом дисципліни є критичне осмислення практики міжнародних кримінальних трибуналів, Міжнародного кримінального суду та

інших міжнародних інституцій. Особливого значення для України мають питання застосування положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду, імплементації норм міжнародного кримінального права у національне законодавство та розвитку механізмів міжнародної кримінальної юстиції.

Вивчення цієї дисципліни дає можливість аспіранту: розуміти поняття, предмет, систему та принципи міжнародного кримінального права; знати основні етапи становлення міжнародної кримінальної юстиції; розуміти юридичну природу міжнародних злочинів; знати елементи геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та злочину агресії; розуміти особливості індивідуальної кримінальної відповідальності за міжнародним правом; знати сучасні доктринальні підходи до форм вини, співучасті та командної відповідальності; аналізувати питання юрисдикції міжнародних кримінальних судів; розуміти зміст принципу комплементарності; аналізувати практику міжнародних кримінальних трибуналів та Міжнародного кримінального суду; критично оцінювати проблеми взаємодії міжнародного кримінального права з національним законодавством; застосовувати норми міжнародного права та практику міжнародних судових інституцій для вирішення складних правових проблем.

2. Мета та основні завдання дисципліни

Мета навчальної дисципліни – формування у аспірантів системи поглиблених наукових знань про міжнародне кримінальне право, його доктринальні засади, принципи та інститути, сучасні концепції міжнародної кримінальної відповідальності, юрисдикцію міжнародних кримінальних судів і трибуналів, а також вироблення навичок критичного аналізу міжнародно-правових актів, практики міжнародних судових інституцій та національного законодавства у сфері протидії міжнародним злочинам.

Завдання:

- формування системи теоретичних знань про поняття, предмет, систему та джерела міжнародного кримінального права;
- дослідження історичних передумов та сучасних концепцій міжнародної кримінальної юстиції;
- аналіз основних принципів міжнародного кримінального права та їх співвідношення з принципами національного кримінального права;
- дослідження проблем становлення інституту індивідуальної кримінальної відповідальності за міжнародним правом;
- визначення юридичної природи міжнародних злочинів та їх співвідношення з транснаціональними кримінальними правопорушеннями;
- поглиблене дослідження елементів геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та злочину агресії;
- аналіз доктринальних проблем встановлення об'єктивних та суб'єктивних елементів міжнародних злочинів;
- аналіз інституту співучасті та інших форм відповідальності за міжнародні злочини;
- дослідження юрисдикції міжнародних кримінальних судів і трибуналів;

- аналіз правових засад діяльності Міжнародного кримінального суду та особливостей його взаємодії з державами;
- аналіз проблем розслідування та доказування міжнародних злочинів;
- аналіз механізмів міжнародного співробітництва у розслідуванні та переслідуванні міжнародних злочинів;
- дослідження проблем імплементації міжнародного кримінального права в національне законодавство України;
- аналіз особливостей кримінально-правового реагування України на міжнародні злочини, вчинені в умовах збройної агресії;
- розвиток навичок критичного аналізу міжнародно-правових актів, судової практики та наукової доктрини;
- формування навичок самостійного наукового дослідження актуальних проблем міжнародного кримінального права.

3. Проблематика, яка буде розглянута у процесі вивчення навчальної дисципліни

Поняття, предмет та система міжнародного кримінального права. Міжнародне кримінальне право як галузь міжнародного публічного права та міждисциплінарний правовий комплекс. Джерела міжнародного кримінального права. Співвідношення міжнародного кримінального права, міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини.

Гене́за міжнародного кримінального права. Нюрнберзький і Токійський міжнародні військові трибунали. Міжнародні кримінальні трибунали щодо колишньої Югославії та Руанди. Формування системи постійної міжнародної кримінальної юстиції. Створення та розвиток Міжнародного кримінального суду.

Принципи міжнародного кримінального права. Принцип індивідуальної кримінальної відповідальності. Принцип законності. Принцип невідворотності відповідальності за міжнародні злочини. Проблема універсальної юрисдикції.

Поняття та юридична природа міжнародного злочину. Міжнародні злочини та транснаціональні кримінальні правопорушення. Класифікація міжнародних злочинів. Елементи міжнародного злочину. Контекстуальні елементи міжнародних злочинів.

Геноцид як міжнародний злочин. Поняття та юридичні ознаки геноциду. Захищена група як об'єкт геноциду. Спеціальний умисел на знищення групи. Форми вчинення геноциду. Проблеми доказування геноцидального умислу. Відмежування геноциду від інших міжнародних злочинів.

Злочини проти людяності. Поняття та ознаки злочинів проти людяності. Широкомасштабний або систематичний напад на цивільне населення. Політика держави або організації та її значення. Окремі форми злочинів проти людяності. Проблеми визначення контекстуального елемента.

Воєнні злочини. Поняття та система воєнних злочинів. Взаємозв'язок міжнародного кримінального права та міжнародного гуманітарного права. Серйозні порушення міжнародного гуманітарного права. Воєнні злочини у міжнародних і неміжнародних збройних конфліктах. Проблеми кваліфікації воєнних злочинів.

Злочин агресії. Історія формування концепції злочину агресії. Поняття акту агресії та злочину агресії. Лідерський елемент злочину агресії. Юрисдикція щодо злочину агресії. Доктринальні проблеми кваліфікації акту агресії та індивідуальної відповідальності за нього.

Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів. Територіальна, персональна та темпоральна юрисдикція. Проблеми юрисдикції щодо держав, які не є учасниками відповідних міжнародних договорів. Універсальна юрисдикція та її межі.

Міжнародний кримінальний суд. Правові засади діяльності Міжнародного кримінального суду. Структура та юрисдикція Суду. Римський статут. Механізми порушення провадження. Роль Прокурора. Стадії міжнародного кримінального провадження.

Принцип комплементарності. Співвідношення міжнародної та національної юрисдикції. Нездатність або небажання держави здійснювати належне кримінальне переслідування. Проблеми визначення критеріїв комплементарності. Значення принципу комплементарності для України.

Процесуальні та доказові проблеми міжнародної кримінальної юстиції.

Міжнародне кримінальне право та Україна. Імплементация норм міжнародного кримінального права у кримінальне законодавство України. Взаємодія національних органів із Міжнародним кримінальним судом. Розслідування та судовий розгляд міжнародних злочинів в Україні. Проблеми кримінально-правової кваліфікації міжнародних злочинів, вчинених у зв'язку зі збройною агресією проти України.

Сучасні тенденції розвитку міжнародного кримінального права. Розширення механізмів міжнародної кримінальної юстиції. Проблеми притягнення до відповідальності за міжнародні злочини. Співвідношення міжнародної кримінальної юстиції та національного суверенітету. Перспективи розвитку міжнародного кримінального права.

4. Після опанування курсу аспірант повинен знати і вміти:

- Знати поняття, предмет, систему, джерела та основні принципи міжнародного кримінального права;
- Розуміти місце міжнародного кримінального права в системі міжнародного публічного права та його взаємозв'язок із міжнародним гуманітарним правом і міжнародним правом прав людини;
- Знати історичні етапи становлення міжнародної кримінальної юстиції та основні напрями її сучасного розвитку;
- Розуміти юридичну природу міжнародних злочинів та їх відмінність від транснаціональних кримінальних правопорушень;
- Знати елементи складів геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та злочину агресії;
- Вміти здійснювати юридичний аналіз об'єктивних і суб'єктивних елементів міжнародних злочинів;
- Аналізувати доктринальні та практичні проблеми співучасті у міжнародних злочинах, відповідальності командирів і начальників, а також відповідальності за віддання та виконання злочинних наказів;

- Знати види та межі юрисдикції міжнародних кримінальних судів і трибуналів;
- Розуміти структуру, компетенцію та механізми діяльності Міжнародного кримінального суду;
- Знати зміст та практичне значення принципу комплементарності, вміти аналізувати співвідношення міжнародної та національної кримінальної юрисдикції;
- Аналізувати положення Римського статуту Міжнародного кримінального суду та інших міжнародно-правових актів у сфері міжнародного кримінального права;
- Здійснювати пошук та критичний аналіз практики Міжнародного кримінального суду, міжнародних кримінальних трибуналів, Міжнародного Суду ООН, Європейського суду з прав людини та інших міжнародних судових інституцій;
- Знати основні механізми міжнародного співробітництва у розслідуванні та переслідуванні міжнародних злочинів;
- Аналізувати проблеми імплементації міжнародного кримінального права в національне законодавство України;
- Вміти застосовувати норми міжнародного кримінального права для правової оцінки діянь, що містять ознаки міжнародних злочинів;
- Критично оцінювати наукові концепції, міжнародно-правові документи, судову практику та законодавчі підходи у сфері міжнародного кримінального права;
- Виявляти доктринальні та практичні проблеми міжнародної кримінальної юстиції та формулювати обґрунтовані пропозиції щодо їх вирішення;
- Проводити самостійне наукове дослідження актуальних проблем міжнародного кримінального права, здійснювати пошук і аналіз сучасної наукової літератури, міжнародно-правових актів та судової практики.

5. Література

1. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду (Рим, 17 липня 1998 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_588
3. Андрушко А., Дудоров О. Екоцид у міжнародному та національному кримінальному праві. *Науковий вісник НДІ проблем досудового розслідування*. 2024. № 1. С. 1–35.
4. Андрушко А.В. Концепція злочину геноциду Рафала Лемкіна: становлення, трансформація, сучасне значення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. С. 569–577.
5. Андрушко А.В. Створення для групи життєвих умов, спрямованих на повне чи часткове її фізичне знищення, як форма геноциду. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4, частина 3. С. 25–32.
6. Андрушко А.В. Насильницька передача дітей з однієї групи в іншу як форма геноциду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. № 92. Частина 4. С. 13–26.

7. Гутник В. Міжнародний кримінальний суд: навчальний посібник. 2-е вид. Київ: Компанія ВАІТЕ, 2024. 234 с.
8. Дрьоміна Н.В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів: монографія. Одеса: Фенікс, 2006. 223 с.
9. Загине́й-Заболотенко З.А., Шевчук А.В. Воєнні злочини: проблеми кваліфікації та призначення покарання: монографія. Київ: Ваіте, 2025. 268 с.
10. Задорожній О.В. Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права: монографія. Київ: К.І.С., 2015. 712 с.
11. Задоя К. Зброя невідвортної дії: відповідальність за воєнні злочини за кримінальним правом України. Харків: Права людини, 2025. 388 с.
12. Кассезе А., Гаєта П., Бейг Л., Фен М., Госнелл К., Вайтінг А. Міжнародне кримінальне право Кассезе / переклала з англійської Марія Городиловська. Львів: Літопис, 2025. 650 с.
13. Міжнародне кримінальне право: навчальний посібник / за заг. ред. Т.І. Созанського та О.М. Броневицької. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 472 с.
14. Пилипенко В.П. Воєнні злочини в сучасному міжнародному праві: питання теорії і практики: монографія. Одеса: Юридична література, 2021. 319 с.
15. Попко В.В. Міжнародне кримінальне право: підручник. К.: ВПЦ «Київський університет», 2023. 623 с.
16. Сироїд Т.Л. Міжнародне кримінальне право: підручник. Харків: Право, 2023. 512 с.
17. Теорія та практика міжнародного кримінального права: підручник / за ред. проф. Н.А. Зелінської. Одеса: Фенікс, 2017. 582 с.

Завідувач кафедри кримінально-правової політики Андрій АНДРУШКО
д.ю.н., професор